

Linguistica ONLINE. Added: September, 1st 2005.

<http://www.phil.muni.cz/linguistica/art/krcmova/krc-011.pdf>

ISSN 1801-5336

Slovenská inspirace české stylistiky^[*]

Marie Krčmová

Podíváme-li se na filologické reflexe česko-slovesných vztahů, najdeme tu především práce porovnávající oba jazyky (v klasickém pojetí "jazykové systémy", a to jejich spisovné/standardní variety) a studium kontaktů literatur psaných v těchto jazycích. V lingvistické části dominují – i díky tradici – rozborů vycházející z genetické souvislosti, zatímco synchronní studium je v plenkách. Přesvědčili jsme se o tom při zpracování svazku o českém jazyku v cyklu publikací o proměnách slovanských jazyků v padesátiletí po konci 2. světové války. Český i slovenský jazyk šly ve 20. století vedle sebe v komunikačním prostoru, který byl formován (kromě období 1939-1945) stejnými vnějšími okolnostmi politickými i sociálními, ale reflexe této (příznějme že ne zcela dobrovolné) společné cesty jsou nestejně, a hlavně nesoustavně. V českém svazku edice vydaném r. 1998 najdeme čtrnáctistránkovou studii o tomto problému z pera J. Kořenského, která, i když je výrazně synchronně a sociolingvisticky orientovaná, ukazuje spíše na segmentárnost synchronních lingvistických konfrontací než na skutečně prohloubené studium problému. Ostatně i výčet zde uvedené literatury předmětu nepřímo vyjadřuje, že šlo spíše o individuální počiny (soustavněji, i když z různých aspektů Budovičová, Jedlička, Bartáková, ojedn. stati, často přímo označené jako "poznámky", pak Straková, Kamiš, Vachek, Grepl; citace literatury viz příslušnou publikaci) než o komparaci soustavnou a v rámci lingvistiky multidisciplinární. Paralelní svazek slovenský zpracovaný kolektivem autorů pod vedením Jána Bosáka a vydaný z téhož roku podobný problém jen připomíná v rámci studie o jazykové politice a změnách jazykové situace, a to na pouhých sedmi stranách a jen z hlediska vnějších dějin jazyka a jejich reflexe v institucích a ani v závěru o slovenštině v zahraničí se této tematice nevěnuje. Malou pozornost vzájemnému vztahu dokazuje nakonec i fakt, že jediné komplexní mluvnice uzpůsobené pro příslušníky druhého národa, Slovenština z pera Jaromíra Běliče a kol. a Čeština z pera E. Paulinyho a kol., vznikly v polovině 50. let, a i když nebyly ve své době obecně přijaty, zůstaly až dodnes jedinými komplexnějšími vzájemnými informacemi pro příslušníky obou národů - filology i nefilology -, které nejsou úzce diachronní a které berou důsledně v úvahu shody a rozdíly obou jazyků.

[*] Originally presented as a lecture at the conference *Spisovnosť a nespisovnosť – zdroje, proměny a perspektivy* at Šlapanice in February 2004. Reproduced with permission. [Editor's note]

A 50 let je dlouhá doba - nejen pro vývoj lingvistické teorie, jež mění úhel interpretace jazykových faktů, ale i vývoj samých jazyků. Mluvnice sledují (s ohledem na vstupní informaci mluvnic školních) gramatické jevy lišící oba jazyky, k celistvému posouzení jazykové situace uvnitř nich včetně jejich vzájemného vztahu v proměnách času však nedospívají. Není to náhodné. Zdánlivě apolitická lingvistika byla v době jejich vzniku, jak všichni víme, pod příkrovem představy o brzkém sblížení jazyků (a národů), sociolingvistika byla v plenkách, a nakonec ani nebylo zvykem v gramatikách informovat i o vnitřní diferenciaci jazyka a o komunikačních sférách, jež jeho variety pokrývají. Také jednotlivé konfrontační studie věnují mnoho času sledování procesu vzniku rozdílů od společného praslovanského východiska, eventuálně jejich systematizaci, ale na posouzení věcí signalizujících společný vývoj v rámci jednoho komunikačního společenství zbylo minimum času a zřejmě i chuti. Tak i společné nové lexémy byly posuzovány jednotlivě a na gramatické jevy nemohlo vůbec dojít. Oba jazyky díky tradičnímu purismu odsunula kdysi do nespisovna možné prvky společně s němčinou (slovenské práce navíc kontaktové jevy s maďarštinou) a inovace vznikající postavením obou jazyků v rámci soustředěného vlivu ruštiny nebyly výrazné vzhledem ke genetické blízkosti slovanských jazyků. Akcentace novodobých konvergentních procesů narážela navíc na divergentní tendence slovenské společnosti jako celku, na české straně pak také na zahledění do vlastního jazyka a jeho vazeb s novými skutečnostmi bez ohledu na podobné jevy jinde.

Samostatná existence obou jazyků už dávno není předmětem sporů, a přece konfrontace pokulhává: na slovenské straně i dnes doznívá odsuzování bohemismů, vytvořených kdykoli a z různých důvodů, zatímco při analýze současné češtiny se jen jako drobtý ilustrující dlouholeté soužití obou jazyků uvádějí některé od původu slovenské výrazy, vazby nebo frazémy : oboje neříká nic o stavu žádného z obou jazyků, a tím méně o, třeba dočasné a vnějškově vytvořené, dominanci jednoho z nich v posledních desetiletích.

Jak sami dobře víme, jsou konfrontační studie postavené na pečlivě vyexcerpovaném materiálu, většinou se však nemohly vyhnout alespoň implicitnímu hodnocení: hodnocení toho, kdo/co je primární, starší (což bylo v kdysi dominujícím mladogramatickém chápání zároveň hodnotící, starší bylo původnější, tedy „lepší“), kdo formoval kulturní život druhé strany, kdo je rozvinutější, která z kodifikací je kvalitněji vystavěna a formulována atd. Otázkou přitom je i sám fakt pramenů materiálu: Scházejí totiž podklady zachycující fungování obou jazyků ve společném státě. Po jeho zániku už nikdy nic nedoplníme (nedoplní to ani jinak vynikající Český národní korpus ani počínající korpus slovenský), protože autentická jazyková situace nemůže být poměřována a hodnocena ze stylizací uměleckých nebo (jakkoli objektivně se tváří) lingvistických: samo zařazení do výkladového slovníku, často jediného možného pramene materiálu konfrontace, je již výběrem a hodnocením existence výrazu a formuluje i jeho doporučené užití. A ostatně, jakou představu získáme o společném komunikačním prostoru a jeho jazykovém naplnění z české krásné literatury, může

každý zvážit sám: témat a postav, jichž by se to týkalo, zrodilo 20. století v Česku minimum, a to ještě komických. A běžná mluva, kde kontakty volně probíhaly, ta dávno zmizela: i když ve vzpomínce možná u nás ještě doznívá např. čeština slovenských vojenských profesionálů, je to jen slabý odlesk: V paměti zůstaly zvláštnosti, legrácky, nikoli to, co skutečně bylo, jak komunikace fungovala, není možno druhotně odlišit samu volbu jazykových prostředků od postoje k nositelům této mluvy. To už nikdy nedoplní nový výzkum zániku společné komunikace ani grantem podporované studium ubývání porozumění češtině a slovenštině v obou dnešních státech, které se soustřeďuje na školní mládež : nevíme totiž, zda školáci dříve specifickým slovům druhého jazyka bez náležitého kontextu skutečně rozuměli : zjistit, že dnes už nerozumějí, není tedy argument. Signály ústupu vzájemné znalosti tak zůstanou zřejmě na úrovni jednotlivostí, které - podle vlastního uvážení - ohodnotíme jako závažné, nebo náhodné. Např. skutečnost, že student při referátu ze slovenského pramene mluví o fonémě nebo o dechovém aparátu : je to signál neznalosti slovenštiny, nebo jen lenosti při přípravě? A pamatujeme si dobře - nebyly i před 15 lety nedostatky tohoto typu pravidlem?

Podobná je zřejmě situace v hodnocení literárního československého kontextu, ale tu nemohu sledovat, protože se jí odborně nezabývám.

Je tu však i třetí oblast vztahů, na niž bych teď chtěla obrátit pozornost : vztahů v rámci lingvistiky, vztahů na úrovni budování teorie jednotlivých vědních oborů. U oborů, které mají své kořeny v 19. století (a dříve), tedy v období, kdy vzdělávacími institucemi celých generací byly univerzity ve Vídni nebo v Praze a dominoval pohled diachronní, byla východiska společná a rozdíly byly až v reflexi výsledků bádání vědeckou a laickou veřejností, jež vítala nebo naopak (zdá se mi, že na slovenské straně častěji) odmítala přečeňování společných rysů obou jazyků, nebyla přesvědčena o nutnosti přejímat modely normativní mluvnice z českého na slovenský jazyk a postupně dospívala k vymezení specifik, někdy až vyhoceně nečeských. I to pokládáme dnes za samozřejmý proces sebeuvědomování svébytných jazyků s vlastními kulturněpolitickými cíli.

U oboru, na který se chci zaměřit, je to jiné: moderní funkční stylistika vyrůstá z teorie pražského lingvistického kroužku ve 30. letech a v době společného konceptu jazyka československého zůstávala jen na úrovni obecných představ a diskusí o tom, co je vlastně její náplní. Vlastní koncepce byly formulovány už na půdě jazyků samostatných nejen fakticky, ale i teoreticky. Na české straně je to po myšlenkách o funkčním jazyku ve sborníku Spisovná čeština a jazyková kultura a následné diskusi v SaS (ještě ve společném prostoru) až Havránkovo heslo v Ottově slovníku naučném nové doby, 1942; styl se tu chápe jako složka konkrétního textu, tedy jako jev řečový. Slovenská funkční stylistika se formuje o něco později, až ve 2. polovině 40. let. Oba jazyky žily po r. 1945 v prostoru jednoho státního jazykového společenství formovaného shodnými vnějšími podmínkami. Jejich důsledkem se pak stal nejen vnucený vztah k vybranému světovému jazyku a jeho modelům vyjadřování, ale i sociální struktura osob vstupujících do veřejné komunikace, rámcově stejný přístup k jazykové správnosti

veřejných psaných textů, analogické představy jazyka socialistické literatury atd. A samozřejmě analogické musely být v obvyklém zobecnění funkce, které jazyku (zúženému na jazyk spisovný) příslušely: byly tu funkce věcné komunikace - věda různých stupňů abstraktnosti a nejrůznějších oborů, publicistika, sloužil komunikaci mluvené a proti tomu stojící jazyk krásné literatury s dominující funkcí estetickou. Nebyly však shodné jazyky, o jejich užití se disciplíny vyjadřovala, a tím méně jazyková situace obou prostorů. Pro vývoj disciplíny, která v této době hledala svou náplň, je to, že se utvářela ve společném, a přece rozdílném světě, velmi podnětně.

Formulování myšlenek stylistiky se dělo v každém z kulturních kontextů samostatně, ale ve vzájemných souvislostech: společný kulturní prostor tvořil i prostor vědecký, zásadní konference o stylu a stylistice v Liblicích 1954 byla dílem obou lingvistik, a i když myšlenky zaznívající od jednotlivých osobností nebyly totožné, přece se nesly společným směrem k vymezení funkčních stylů na základě skutečného fungování jazyka. Také další konference s aspoň z části stylistickou náplní byly celočeskoslovenské, i když se postupně podle místa konání více prosazovala počtem referátů jen jedna strana.

Všimneme si nyní stručně, v čem lze vidět výhody (a nevýhody) této společné výchozí situace pro českou stylistiku na obecné úrovni i při řešení konkrétních problémů oboru.

Společně se především obě lingvistiky definitivně vymanily v poválečném období z představy, že stylistiku je možno ztotožnit s naukou o stylizaci, tedy disciplínou didaktickou. Dospívají společně k chápání stylistiky jako obecné nauky o užívání jazykových prostředků v textech a stylizaci vidí pak jako proces konkrétního utváření jednotlivého textu. Jde o důležitý posun v chápání podstaty problému.

Jiná věc v této situaci je, že se běžně výrazy "stylistické" a "stylizační" na české i slovenské straně občas zaměňují. Jde o podobný problém jako laické zaměňování výrazů "psychický" a "psychologický" a je zřejmě povinností lingvistů (a především stylistiků) rozdíly nejen definovat, ale hlavně na jeho zachování trvat.

V souvislosti s tím se už neobnovuje Havránkův termín "funkční jazyky" (podsystemy v rámci spisovného jazyka), ale mluví o funkčních stylech jako společných rysech jazykových projevů plnicích v komunikaci stejnou funkcí. Východiskem zůstává jednotlivý komunikát a jeho jedinečný výběr jazykových prostředků, eventuálně styl jedince (zúženo na literární osobnosti), ale stále více se uvažuje i o normovaných stylech obecných a předmětem studia se stávají (vedle rozboru vlastností jazyka umožňujících stylizaci) i systémy ukazující klasifikaci funkčních stylů. Styl se tak přestává chápat jako záležitost řečová a postupně se dospívá k vymezení dnes každému dobře známých 4 základních funkčních stylů : ostatně, daleko reálnější je hierarchie Paulinyho (1955), který vidí na nejvyšší rovině zobecnění jen styl věcný a umělecký; to nebylo obecně přijato, zřejmě proto, že tak vysoké zobecnění již neplní roli nástroje popisu. Důležitější je v obou lingvistikách rychle propracovávané vnímání dynamiky tohoto systému a jeho

vnitřní hierarchie: styl základní a "sekundární" u Hausenblase (přetisk 1996), styly primární - sekundární u Mítrika (zejm. 1997), stylové typy u Jedličky (1971), ev. rozvolnění soustavy funkčních stylů u Jelínka (1995) a postupně se měnící repertoár typů textů podle dominujícího činitele ve stylistice Chloupek a kol. (1991) a Čechová a kol. (1997)..

Obě "národní" stylistiky tak společně řeší problém singularnosti stylu textu a možnosti jeho zobecnění. To, co se na jedné straně formuluje, je na druhé paralelně nebo v návaznosti promyšleno a doplňováno. Skutečnost, že úvahy se pohybují v obou pólech stupnice akcentace jedinečnosti - akcentace normovanosti je důkazem toho, že téma není snadné a že fenomén stylu nelze zvnějšku sevřít jedinou absolutně platnou koncepcí.

Stylistiku chápou obě lingvistiky jako nauku o výběru a uspořádávání jazykových prostředků ve všech typech slovesných komunikátů, nepřijímají tedy zúžení moderní stylistiky jen na problematiku (psaného) stylu uměleckého. Podobně uvažuje i stylistika jiných slovanských národů, vesměs inspirována českým strukturalismem, i když to v určitých obdobích výslovně neuvádí. Pokud je známo, v západních filologiích není toto pojetí běžné.

Toto společné chápání základních pojmů oboru, kultivované díky společným setkáním lingvistů, umožnilo plodné diskuse jdoucí pod povrch věci: větší, nikoli však rozdrobené fórum umožňuje daleko lepší kultivaci oboru než malá skupina "zasvěcených". Výhodou bylo v daném prostředí i to, že čeští a slovenští lingvisté vycházeli z sice strukturně blízkých, ale přitom různých jazyků, tj. při diskusi musely nutně ustoupit do pozadí věci vyplývající jen z jednoho z nich. Konkrétně jde např. o vymezení vazby stylistiky na spisovný jazyk a vazby stylistických bádání včetně studia paradigmatické stylistiky na stratifikaci národního jazyka. Zde se ukázala být výhodou právě různost stratifikace obou jazyků, popisovaná však paralelní terminologií (spisovný jazyk, hovorový jazyk ...). Syntetické stylistiky se sice opírají o jazyk spisovný a jeho diferenciaci, ale např. už Stylistika češtiny z r. 1991 počítá s celým stratifikovaným národním jazykem. Domníváme se, že tento přístup bude postupně převažovat, neboť umožňuje vidět utváření stylu textu v rámci živého jazykového dění, nikoli tedy jako preskripci toho, co se spisovně má nebo může. Ruší se tak problém správnosti nebo nesprávnosti stylu (domýšleje vlastně otázku funkčnosti nastolenou už ve 30. letech), předmětem studia je mnohotvárná realita jazyka a přístup reflektuje současné otevření jazykového standardu ve všech typech textů, celkový posun kdysi poněkud rigidní hranice spisovnosti. Navíc umožňuje rozšířit záběr stylistiky i na texty spontánní, v nichž je samo měřítko spisovnosti nonsensem.

Nezanedbatelnou roli v této situaci hrála také tvorba komplexních monografických prací o stylistice. Jak je obecně známo, předpokládá se, že slovenskému prostředí dlouhou dobu sloužila (jako učebnice, kompendia,) české vědecké produkce. Ve stylistice je tomu naopak: v obou prostředích vznikaly jednotlivé studie, metodicky vyvrážděné rozborů, ale studie vždy nacytí jen dílčí aspekt oboru, autorské postoje se v nich liší a i u jediného autora se mohou a musejí vyvíjet, takže celkový

obraz oboru nevytvoří. Souborná práce, která by podala ucelený obraz oboru, na nějž by bylo možno navázat a která by byla dostatečně dostupná, vznikala obtížně. Nejde nám teď o knihy, které mají slovo "stylistika" v titulu, ale o skutečné souborné stylistiky, u nichž je obtížnost koncipování textu v širší disciplíně a v množství aspektů, které lze v celku postihnout v nějaké hierarchii.

Jakoby obor na české straně pronásledovala smůla: Česká stylistika J.V. Bečky z r. 1948 měla malý náklad, další léta fungoval už jen dodatek O slohu v České mluvnici Havránka-Jedličky, který je vinou rozsahu sotva naznačením problematiky, ev. ještě stručnější pasáž v mluvnici Stručné. Základy české stylistiky (Jedlička - Formánková - Rejmánková) postihl osud "zakázané" knihy, nikoliv kvůli vědeckému profilu knihy, ale pro volbu dokladů, které byly z knih autorů v době vzniku (1970) velmi aktuální, ale další den nato nepřijatelní. Doba nepřála vytvoření celkové koncepce stylistiky M. Jelínka, jehož myšlenky jsou tak rozdrobeny do studií a pasáží o potencích jazyka pro stylizaci v dílech kolektivních. Teoretické stylistiky, která jediná by mohla představit ucelenou koncepci, nepřálo skoro nic. Byl tu jen tlak na vytvoření vysokoškolské učebnice oboru, kdysi tak drahý ministerstvu školství, který vedl k cíli - Stylistice češtiny (1990), na niž navázala Stylistika současné češtiny (1997) téhož autorského kolektivu. Mohli bychom se tvářit, že je dnes na české straně vše v pořádku. Ale poslední knihy mají v sobě úskalí, o němž jako jejich spoluautorka dobře vím: autorský kolektiv vědecky samostatných pisatelů i přes veškerou snahu nedojde ke stejnému přístupu k problému, v textu jsou patrné rozdíly přístupu i interpretace v podstatě shodných problémech, což další možná díla tohoto kolektivu je těžko odstranit. Různost je přínosem pro poznání, není však výhodná tam, kde jsme na začátku a vytváříme oporu pro další bádání.

Slovenská situace tu byla přece jen odlišná: Samostatný počín tvoří Ivanové-Šalingové Stylistika (1965), výrazně obrácená dovnitř slovenské situace. Od 60. let tu však vzniká jiná linie: r. 1961 vychází poprvé stylisticky orientovaná knížka Josefa Mítrika (Praktická slovenská stylistika), již v roce 1965 pak jeho Slovenská stylistika: jsou dvěma fázemi tvorby textu, od praxe se autor posunuje o teoretičtějšímu výkladu stylistiky. Stylistika z r. 1985 téhož autora má již daleko širší teoretický záběr a její poslední vydání (1997) je ještě rozšířeno, a to o charakteristiku obrovského množství (vybraných) sekundárních stylů. V mezičase 70. let jsou tu navíc Žánre vecnej literatúry (1975) a Kapitoly ze štylistiky (1977), Rétorika (1980) - a to připomínáme jen některé k knižním prací: každých 10 let je tu tedy nová fáze poznání a prezentace výsledků, týž autor nemění základní koncepci, ale propracovává ji, posiluje výklady a na exaktně založeném aparátu umožňujícím popis a rozbor stylu nejrůznějších textů názorně ukazuje proces formování stylových norem, ale i jejich vzájemnou svázanost v čase a prostoru. Není přitom podstatné, že větší část výkladu je věnována zdrojům stylizace, tj. stylistické příznakovosti lexika, gramatiky, kompozice. V jeho výkladech se rozšiřuje repertoár primárních funkčních stylů a zvyrazňují se jejich vzájemné vazby, což ukazuje, že stylistika není vědou o hotových věcech, ale aparátem citlivě reagujícím na proměny

komunikačních situací společnosti; na tomto kladném hodnocení nic nemění skutečnost, že někdy šlo spíše jen o "svatá přání", resp. snahu napojit charakteristiku na tradici, protože Mistrík vyčleňuje jako samostatný styl rétorický daleko dříve, než v našem - tehdy společném - státě podmínky pro skutečnou rétorickou komunikaci vznikly. Mistríkovy texty se v českém prostředí četly, studovaly, byly dokonce jedinou příručkou vysokých škol. Výhodou pro českého příjemce bylo, že vycházely v dostatečném nákladě a byly alespoň pro lingvistu plně srozumitelné. A inspirující, protože soustavně vyložené myšlenky umožňují navázání.

Dvěře otevřené do světa, které Mistríkovy knihy ukazovaly, byly samozřejmě podmíněny potřebami primárních příjemců - slovenských vysokoškolských studentů, jimž kniha sloužila jako učebnice. Komplexní teorie zde prezentovaná však dala i nový podnět k promyšlení, na něž jsme upozornili už výše, totiž úvahy o tom, zda je metodicky únosné spojovat stylistiku pouze se spisovným jazykem. Impuls ze slovenské lingvistiky tak vede k dalšímu posunu vědy samotné.

Dalším podnětem bylo právě srovnání paradigmatické stylistiky obou jazyků - totiž repertoáru příznakových prostředků. Velmi důkladné výklady opřené o slovenský frekvenční slovník, jehož byl Mistrík hlavním autorem, ukázaly totiž nepřimo na fakt, že v rámci stylistiky nelze vystačit s pouhou registrací prvků zvláštních, ale že podstatou je i neutrální, a to nejen jako (jak se původně i u Mistríka uvádí - s. 45) pozadí příznakovosti. V porovnání české a slovenské stratifikace jazyka znovu vystupuje do popředí problém hovorovosti a obecnosti slov, tvarů, větných konstrukcí, textových modelů, zakrytý představou vazby styl = užívání spisovného jazyka. To, co si málo uvědomíme na mateřském jazyce, vyvstává najednou napovrch: jako výhoda stylizace v češtině, kde máme k dispozici i vrstvu obecnou, a jako výzva pro chápání stylu v současnosti. Tento podnět sice již začleňujeme do vlastních výkladů, ale není to obecně přijímáno a bude nutno celou věc dále promýšlet.

Ještě jeden teoretický podnět slovenské prostředí přineslo: pojem stylém - zavedený Mistríkem již v 1967 jako obecné označení prvku, pomocí něhož se stylizuje. Byl by to v původním smyslu prvek jakékoli jazykové roviny, který signalizuje zaměření textu (Stylistika, 1995, s. 31). Poměrně úzké pojetí je v poslední době odmítáno J. Findrou, další významnou osobností slovenské stylistiky: stylém je érickou jednotkou, tedy jednotkou na úrovni vysokého stupně zobecnění, pomocí něhož se konstituuje styl textu, tj. nejde o prvek pouze příznakový, ale o veškerý jazykový materiál do textu vstupující. Posun samého chápání stylu od roviny jen konkrétních textů, ev. roviny řečové na abstraktní rovinu langue, který se od toho odvíjí, je podstatnou změnou přístupu. Myšlenky české a slovenské stylistiky se v tom setkaly, samo vymezení stylému je však významným přínosem Findrovým, na něž navazujeme a navazovat budeme.

Nebudu teď připomínat myšlenky Nitranské školy literárnej komunikácie, které se primárně obracely k uměleckému textu a jeho překladu. I tu je inspirace pro českou stylistiku (a nejen ji) nepopíratelná, např. v přesunu vymezení stylu pomocí od těžko uchopitelné funkce, záměru ke způsobu vztahu k zobrazované realitě. Bohužel se zatím

základní kritéria podařilo spojit s tradičním vymezením 4 stylů (odborný - hovorový - publicistický - umělecký), ale (pokud je nám známo) nedaří se je aplikovat na širší rejstřík možných základních stylů jazyka.

Inspirace není však jen v přejímání a tvůrčím navazování: je i v tom, že slovenská stylistika vypovídá primárně o jiném jazyku: nejde o pouhé příklady, ty by bylo možno např. v překladu textu Stylistiky nahradit příklady z češtiny. Jde o něco daleko podstatnějšího: o rozpětí slovenštiny jako národního jazyka, jeho sociální stratifikaci v současnosti i minulosti, o postoje k jazyku, které jsou v každé společnosti zcela svébytné a jež se v koncepci stylistiky nutně projevují. I když se pohybujeme na půdě jazyka a společnosti, o níž jsme se pyšně domnívali, že ji známe, jde ve skutečnosti o svůj svět, který vidíme jen zvnějška: a uvědomíme si pak, že i sebelépe propracovaná teorie není beze zbytku přenosná na jiný jazyk a jiné okolnosti jeho fungování: zatímco např. generativní nebo starší strukturní lingvistika od toho mohla odhlížet, stylistika jako věda studující zákonitosti užití jazyka nemůže.

Inspirace slovenskou stylistikou je tedy ne v opisování, ale v podnětech, které její poznatky dávají stylistice české. Tyto podněty bylo možno využívat i díky tomu, že vznikaly a kultivovaly se ve stálém kontaktu obou jazyků a lingvistik, které o nich a o jejich užívání vypovídaly. A to žádná otevření se světu nenahradí.

LITERATURA:

- BĚLIČ, J.: *Slovenština*. SPN, Praha 1956.
- BOSÁK, J. et al.: *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Slovenský jazyk*. Uniwersytet OPOLSKI, Instytut filologii polskiej, Opole 1998. 168s.
- KOŘENSKÝ, J. et. al.: *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Český jazyk*. Uniwersytet Opolski, Instytut filologii polskiej, Opole 1998. 216s.
- BEČKA, J. V.: *Úvod do české stylistiky*. Praha 1948.
- ČECHOVÁ, M. aj.: *Stylistika současné češtiny*. ISV, Praha 1997.
- FINDRA, J.: *Invariantnosť slohového významu*. In: *Studia Academia Slovaca* 15, Bratislava 1986, s. 133-142.
- FINDRA, J.: *K vymedzeniu štylémů*. V tisku.
- FINDRA, J.: Štyléma a text. In *Štylistické otázky textu*. Pedagogická fakulta UPJŠ, Prešov: 1984, s. 14-25.
- FINDRA, J.: Štyléma a paradigmatica štylistiky. *Sborník prací filozoficko-přírodovědecké fakulty SU v Opavě, Řada jazykovědná (D2)*, 2002, s. 90-99.
- HAUSENBLAS, K.: *Aktuální problémy lingvisticky a literárněvědně orientované stylistiky*. Čs. rusistika 7, 1962-1963, s. 166-169.
- HAUSENBLAS, K.: *Od tvaru k smyslu textu. Stylistické reflexe a interpretace*. FF UK, Praha 1996; 2. vyd. 1997.
- HAUSENBLAS, K.: *Výstavba jazykových projevů a styl*. UK, Praha 1971.

- HAVRÁNEK, B.: Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura. In *Spisovná čeština a jazyková kultura*. HAVRÁNEK, B., WEINGART, M. (eds.). Praha 1932, s. 32-84.
- HAVRÁNEK, B.: *Studie o spisovném jazyce*. ČSAV, Praha 1962; heslo Styl pro Ottův slovník naučný nové doby, s. **chybí**
- FINDRA, J.: *Štýléma*. In: Encyklopédia jazykovedy. Bratislava 1993, s. 442.
- FINDRA, J.: *Štýléma a text*. In: Štylistické otázky textu. Prešov 1984, s. 14-25.
- HAUSENBLAS, K.: *Aktuální problémy lingvisticky a literárněvědně orientované stylistiky*. Čs. rusistika 7, 1962-1963, s. 166-169.
- HOFFMANNOVÁ, J.: *Stylistika a ...Současná situace stylistiky*. Trizonia, Praha 1997.
- CHLOUPEK, J., aj.: *Stylistika češtiny*. SPN, Praha 1991.
- JEDLIČKA, A., FORMÁNKOVÁ, V., REJMÁNKOVÁ, M.: *Základy české stylistiky*. SPN, Praha 1970.
- JELÍNEK, M.: *Stylistika*. In: Příruční mluvnice češtiny. KARLÍK, P., NEKULA, M., RUSÍNOVÁ, Z. (eds.). 2., doplněné vyd. NLN, Praha 1996, s. 701-782.
- Problémy stylistiky*. SlavPrag 26. KUČERA, K. a ŠTĚPÁN, J. (eds.). UK, Praha 1987.
- HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A.: O slohu. In *Česká mluvnice*. 6. vyd. SPN, Praha 1988, s. 441-460.
- HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A.: O slohu a slohovém rozlišení jazykových projevů. In *Stručná mluvnice češtiny*. 26., doplněné vyd. Fortuna, Praha 1998, s. 186-192.
- IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M.: *Štylistika*. Bratislava 1974.
- MISTRÍK, J.: *Praktická slovenská štylistika*. SPN, Bratislava 1961.
- MISTRÍK, J.: *Rétorika*. SPN, Bratislava 1980.
- MISTRÍK, J.: *Slovenská štylistika*. Bratislava 1965.
- MISTRÍK, J.: *Štylistika*. 1. vyd. 1985, 3., upravené vyd. 1997.
- MISTRÁK, J.: *Žánre vecnej literatúry*. SPN, Bratislava 1975.
- PAULINY, E.: O funkčnom rozvrstvení spisovného jazyka. SaS 16, 1955, s. 17n.
- SLANČOVÁ, D.: *Praktická štylistika*. Prešov 1994.
- Styl? Moje dzisiesze rozumienie stylu*. Diskuse v časopise Stylistyka IV, 1995, s. 223-329. Z českých lingvistů a literární vědců se v diskusi vyjádřili: M. Červenka, S. Čmejrková, F. DANEŠ, K., HAUSENBLAS, B. HOFFMANN, J. HOFFMANNOVÁ, J. CHLOUPEK, M. JELÍNEK, J. KRAUS, M. KRČMOVÁ, A. MACUROVÁ, P. MAREŠ.